

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет української й іноземної філології та журналістики

Кафедра слов'янської філології та світової літератури імені
професора О. Мішукова

**Лексико-семантичні групи «тварина» і «рослина» в
індивідуально-авторській картині світу С. Єсеніна**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент 212-М групи
Спеціальності 035. Філологія
Освітньо-професійної програми
Філологія (слов'янські мови та
літератури(переклад включно),
перша – російська)
Швороб Павло Геннадійович

Керівник професорка, докторка
філологічних наук
Тропіна Ніна Павлівна

Рецензент доцента , кандидатка
педагогічних наук
Кіщенко Юлія Володимирівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСОБУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНДИВІДУЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	6
1.1. Поняття мовної та художньої картини світу С.Єсеніна в лінгвістиці.....	6
1.2. Лексико-семантичне поле як засіб репрезентації мовної картини світу письменника.....	10
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ПРИРОДА» В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ С.ЄСЕНІНА.....	16
2.1. Лексико-семантична група «Рослина» в художній картині світу С.Єсеніна.....	16
2.2. Лексико-семантична група «Тварина» в індивідуально-авторській картині письменника.....	24
2.3. Структурно-семантичні особливості флористичної та зоонімічної метафори.....	32
2.4. Флористична та зоонімічна лексика у складі порівнянь.....	38
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Художній текст є відображенням індивідуально-авторської картини світу, що уявляє собою складний феномен, який поєднує національні та індивідуальні риси. Кожний митець слова по-своєму сприймає цей світ та визначає найбільш важливі з його точки зору об'єкти, використовуючи для їх номінації певні лексичні одиниці, які можна розглядати в якості ключових слів. У творчості С.Єсеніна до числа таких одиниць належить лексика, що містить семантичні компоненти «тварина» і «рослина».

Флористична та зоонімічна лексика посідає важливе місце у складі будь-якої мови та у мовній картині світу етносу, бо містить інформацію не тільки про навколишнє природне середовище, але й взаємодію даної культурної спільноти з цим середовищем. Національна культура світу певним чином віддзеркалюється в творчості митців слова, оскільки вони використовують лексеми, що виражають національні концепти, у відповідності з певними творчими завданнями. Нам стало цікаво розглянути, яку художню та концептуальну інформацію можуть репрезентувати найменування тварин та рослин в ліриці С.Єсеніна.

Сергій Єсенін – один із наймасштабніших російських письменників ХХст. Його поезія це взірець російської ліриці в її корінних та національних засадах. Природа, її тваринний і рослинний світ – це головна стихія творчості поета. Більшість віршів С.Єсеніна викликають відчуття нерозривного зв'язку життя героя в гармонії з природою. Поет постійно звертається до природи: вона живе багатим яскравим поетичним життям. Образи флори і фауни в ліриці поета різноманітно представлені, його пейзажі конкретні, а рослини, тварини в них чітко зазначені.

Дослідженню образів природи в творчості С.Єсеніна присвячено низку літературознавчих праць (О.В.Гулін (2001), В.Журавльов (2005), Л.В.Занковська (2002), Т.О.Ніконова (1999), Л.О.Трубін (1998), О.В.Трунін (1998) та ін.

Одна в сучасній науковій літературі лінгвістичні аспекти репрезентації лексико-семантичного поля (далі ЛСП) «Природа» в художньому сприйнятті поета розглядались лише фрагментарно. Зокрема, дослідження флористичної метафори проводилося О.І. Мусаєвою (2005), особливості вживання номінацій окремих рослин вивчались Н.Артем'євою (2004) або груп рослин – В.С.Тітовою (2005).

Відсутність досліджень, присвячених комплексному вивченню лексико-семантичного поля «Природа» в поезії С.Єсеніна, зумовлює **актуальність** даної кваліфікаційної роботи.

Об'єктом магістерського дослідження є лексико-семантичні групи (далі – ЛСГ) «тварини» та «рослини» як засоби репрезентації індивідуально-авторської картини світу С.Єсеніна.

Предметом кваліфікаційної роботи є лексичні засоби, метафори та порівняння, що представляють ЛСП «Природа» в поезії С.Єсеніна.

Мета дослідження – визначити роль ЛСГ «тварина» та «рослина» в репрезентації індивідуально-авторської картини світу С.Єсеніна.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1) Проаналізувати сучасну наукову літературу з питань мовної картини світу з метою формування понятійно-термінологічного апарату і створення теоретичної бази дослідження;

2) Визначити лексеми, що входять до лексико-семантичної групи «тварини» та «рослини» в ліриці С.Єсеніна;

3) Проаналізувати специфіку використання цих лексичних одиниць в поезії С.Єсеніна; виявити лексеми, що виражають найбільш значущі в художній картині світу поета образи рослин і тварин;

4) Дослідити лексеми з семантичним компонентом «рослини» та «тварини» у складі метафор;

5) Визначити функції порівнянь, до складу яких входять лексеми з семантичним компонентом «рослина» та «тварина» в поезії С.Єсеніна.

Для вирішення поставлених завдань в роботі застосовувались наступні **методи**: описовий, метод контекстуального аналізу, прийом кількісного аналізу, метод суцільної вибірки.

Наукова новизна магістерського проекту полягає в тому, що вперше проведено комплексний аналіз лексико-семантичних груп «тварина» і «рослина» в аспекті метафор і порівнянь в індивідуально-авторській картині світу С.Єсеніна.

Джерелом мовного матеріалу слугує збірка віршів (Есенин С. А. Стихотворения; Поэмы. / Сост. и вступит. статья А. Козловского. М. : Художественная литература, 1983. 479 с.) загальною кількістю **261** вірш.

Методом суцільної вибірки із поетичних творів С.Єсеніна було вилучено понад 450 контекстів, що містять лексеми ЛСГ «тварина» і «рослина».

Практична значущість роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані під час дослідження ЛСП «Природа» в творчості інших письменників, на уроках словесності в загальній школі та в практиці викладання у вищій школі, в рамках навчальних дисциплін «Стилістика російської мови», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Лінгвопоетика», «Вступ до літературознавства».

Зв'язок з науковою темою випускової кафедри. Тема магістерського дослідження пов'язана з науковою темою кафедри слов'янської філології й світової літератури імені проф.О.Мішукова «Актуальні проблеми славістики та методики викладання слов'янських мов» (реєстраційний номер 0117U005616).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ЯК ЗАСОБУ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНДИВІДУЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

1.1. Поняття мовної та художньої картини світу С.Єсеніна в лінгвістиці

Найменування об'єктів природи – важлива частина лексики в будь-якій мові світу. Саме в ній відображається культура народу, його звичаї, прикмети, підвалини, міфічні й релігійні погляди. Життя кожного народу має тісний зв'язок зі світом природи. Номінуючи рослини, тварин, явища природи, людина створює власну картину світу.

В лінгвістиці існують різні тлумачення даного терміну. Під «картиною світу» З.Д. Попова и І.О.Стернін розуміють «підпорядковану сукупність знань про дійсність, що сформувалась у суспільній (груповій, індивідуальній) свідомості» [27, с.4]. В.І. Постовалова вважає, що «найбільш адекватним розумінням картини світу розуміється її визначення в якості вихідного глобального образу світу, покладеного в основі світобачення людини, який репрезентує сутнісні властивості світу в розумінні її носіїв і є результатом всій духовної активності людини» [28, с.10]. М.Хайдеггер поєднує картину світу із світоглядом та підкреслює, що «картина світу – це зображення «сущого», а світогляд – це отношение ставлення людини до «сущого»» [39, С.227–228].

Незважаючи на різні визначення понять «картина світу» дослідники збігаються у думці про те, що картина світу обумовлює поведінку людей та їх взаємодію зі світом. З їх точки зору існують стільки картин світу, скільки є спостерігачів, що контактують із світом.

У мовознавчій науці прийнято розрізнявати «концептуальну модель світу» (КМС) та «мовну модель світу» (ММС). Концептуальна (когнітивна)

модель світу існує у вигляді концептів, що утворюють концептосферу народу, а мовна картина світу існує у вигляді значень мовних знаків, що утворюють семантичний мовний простір [27, С. 36–58].

Художній текст є відображенням індивідуально-авторської картини світу, яка є варіантом художньої картини світу. Художня картина світу містить в собі загальну частину – мовну картину світу та іншу, інтерпретовану, в якій відображено індивідуально-авторське сприйняття дійсності, знання автора, його досвід [33, С. 69-75.].

За визначенням Л.О.Бутакової, художня картина світу це «естетично та комунікативно значуще суб'єктивно-об'єктивне відображення динамічної системи уявлень, знань та думок про навколишню дійсність в формі художнього тексту» [5, с.56.]. Мовна та художня картини світу формуються в свідомості за допомогою «посередників», при чому художня картина світу може бути опосередкована двічі – мовою та індивідуально-авторською картиною світу.

В індивідуальній мовній картині світу проявляються основні категорії людського світобачення, але в особистісній інтерпретації: ціннісні установки, цілі й мотиви суб'єкта; «оскільки за кожним словом знаходиться певний шматочок людського досвіду, то можна вважати, що словник індивіда відповідає певній автономній картині світу мовної особистості» [18, с. 37].

Під мовною картиною письменника слід розуміти індивідуально та творчо вербалізоване уявлення про світ, пропущене через призму свідомості, внутрішню духовну дійсність, яку художник намагається втілити зовні.

Специфіка індивідуально-авторської картини світу обумовлена не тільки індивідуальним світосприйняттям, але й тим, що в свідомості митця слова преломляється й творчо трансформується національна картина світу.

Індивідуальна модель світу автора знаходить відображення на всіх рівнях ієрархічно організованої будови тексту та обумовлює відбір саме таких елементів, які за своїми мовними властивостями є найбільш дієвими

для відображення авторського розуміння дійсності, а також для реалізації прагматичних установок тексту.

Ключем до мовної картини світу письменника є аналіз його індивідуальної мовної системи як особливим чином організованої ієрархічної структури, в якій проявляється специфіка індивідуального художнього мислення, бачення світу та його втілення. Необхідно вивчати мову письменника не вибірково, а в повному обсязі. Розвиток цієї ідеї пов'язано з працями Б.А.Ларіна та його учнів.

Як зазначають вчені, в системі когнітивних компонентів мовної картини світу С.Єсеніна домінуючим концептом є концепт *природа* [11, с. 15]. Концепт «*природа*» в ліриці поета реалізується за допомогою віддієслівних іменників; якісних прикметників на позначення кольору, які є основою для створення епітетів. Для Єсеніна природа – це жива істота, з якою він підтримує духовний зв'язок. Для створення даного концепту характерне використання індивідуально-авторських метафор. Їх особливість в тому, що поет уподібнює природу – природі, розкриваючи внутрішнє багатство образних засобів. Частотним є використання засобів фоніки [11, с. 16].

Одним із складових елементів опису природи в ліриці С.Єсеніна є опис небесних та атмосферних явищ із використанням зооморфних та антропоморфних метафор. Наприклад: *вітер* – *<рыжий ласковый осленок >*.

Одним из составляющих элементов описания природы в лирике С.Есенина является описание небесных и атмосферных явлений с использованием зооморфных и антропоморфных сравнений:

Важливим фактором в оцінці номінацій природи в досліджуваних текстах є способи семантичної мотивації найменувань. У цій якості нами розглядають *метафоричні* засоби створення образу. На думку дослідників, метафоричність образів – це риса художнього стилю С.Єсеніна. В мові поета зустрічаються як іменні, так і дієслівні метафори. Особливо активнішими є

іменні метафори, в яких в основі назви предмета вказується ім'я іншого предмета [11, с. 17].

Іменник є основою есенінської метафори. В структурі іменної метафори ім'я ознаки (колір, смак, форма, запах, асоціація), за яким встановлюється схожість між предметами, як правило, не представлене в семантиці слова: *волны тумана*.

Широко представлені оцінні та оцінно-експресивні типи метафоричних утворень (класифікація В.Телія [35]). Різновиди метафоричних найменувань можна розділити на групи: а) номінації, що фіксують ознаку візуального уподібнення: *<костер метели белой>*; б) номінації, що об'єднують ознаку візуального уподібнення та якісно-характерологічну ознаку *<рыжий месяц жеребенком запрягался в наши сани>*; в) номінації, що об'єднують ознаку візуального уподібнення із функціональним: *<снова выплыл из роши синим лебедем мрак>*.

Природа у С.Єсеніна насичена звуками *<плеснула рыба; голосок синицы зазвенел; жаворонки поют; звуки колокола; шепот ночи>*, поет долучається до прийому звукопису.

Слід зазначити, що одним із засобів розкриття образу природи у співвідношенні із внутрішнім світом ліричного героя є порівняльні звороти: *<Метель ревела. Под оконцем как будто бы плясали мертвецы>*. Єсенінські порівняння прості, виражаються побутовою лексикою: *<Клен ты мой опавший, ... Словно за деревню погулять ты вышел>*.

Уявлення митця слова про світ відображається перш за все на лексичному рівні, тобто в особливостях використання в художньому тексті різних семантичних груп лексики.

Предметом нашого наукового пошуку стають лексико-семантичні групи «тварини» та «рослини». Дослідження термінів-зоонімів та термінів-фітонімів у лінгвокультурологічному аспекті дозволяє отримати певне уявлення про різноманітність мовних явищ того чи іншого народу, а також прослідкувати, як немовна дійсність відбивається у мові.

Особливу уваги дослідників привертають номінативні поля, які експресивно відображають національно-культурні та універсальні особливості мов, що вивчаються: зокрема, релігійно-міфологічне походження назв тварин, схожість із побутовими речами або частинами тіла та ін.

Таким чином, під художньою картиною світу С.Єсеніна ми будемо розуміти упорядковану сукупність знань про дійсність, яка сформувалась у його свідомості скрізь призму світу природи. Зокрема, нас буде інтересувати така галузь знань поета як тваринний та рослинний світ.

1.2. Лексико-семантичне поле як засіб репрезентації мовної картини світу письменника

Одне із центральних питань лінгвістики – питання про системність мови, яка проявляється у сукупності елементів, пов'язаних внутрішніми відносинами.

Лексичний склад мови не є виключенням. Він уявляє собою не сукупність розрізнених одиниць, а сукупність взаємопов'язаних відносин, традиційно представлених у двох ракурсах: парадигматичному та синтагматичному. Завдяки цьому лексичний склад мови складається із смислових груп з різними видами відносин.

Погляд на лексику як на систему оформився в так звану теорію семантичного поля або лексико-семантичних угруповань. З ними узгоджуються і два підходи до вивчення лексики: семасіологічний (від слова до поняття) та ономасіологічний (від поняття до слову), які доповнюють один одного та є основними в побудові семантичного поля. Результатом опису лексики, що спрямований на виявлення її системних зв'язків, є її класифікація, тобто виділення різноманітних лексико-семантичних груп лексики.

Лексико-семантичні групи (ЛСГ) є важливим класом слів. Вони об'єднують в собі слова однієї частини мови, в яких наявна не тільки загальна граматична сема, але й як мінімум одна загальна категоріально лексична сема. Ця сема складає семантичну основу групи і в кожному окремому слові уточнюється за допомогою диференціальних сем. Побудова лексико-семантичних груп – один із важливіших способів систематизації лексичного складу мов.

ЛСГ – інструмент, за допомогою якого дослідник вивчає системні зв'язки слів, розкриває семантичні тотожності та відмінності в лексичних сукупностях, що описують будь-який фрагмент світу.

Само розуміння ЛСГ неоднозначно. ЛСГ в широкому смислі зазвичай називають групу слів «достатньо тісно пов'язаних поміж собою за смислом». Однак таке розуміння не має чітких кордонів, бо під нього підходять різні смислові угруповання: і синоніми, і навіть антоніми, і пароніми, і власне ЛСГ, і тематичні поля і т.ін. – тобто все, що має смислову близькість. Тому слід визначитись у цих поняттях.

Під *лексико-семантичною групою* (ЛСГ) в узькому сенсі будемо розуміти групу слів, що об'єднані спільністю категоріально-родової семи (архісеми) та спільністю «частеречною» віднесеності» [17, с.28]. Наприклад: сосна, дуб, береза... (ЛСГ «дерева»), красний, жовтий, зелений, синій... (ЛСГ «колір»), бігти, летіти, пливати... (ЛСГ «пересування») і т.ін.

Родове слово по відношенню до кожного члену ЛСГ буде **гіперонімом**. А родові пари (типу бігти – пересуватись) – **гіпоніми**. В ЛСГ також можуть спостерігатись ще декілька видів відносин: тотожності, протиставлення, включення, пересічення. Самі ЛСГ можуть входити одна до одної, як матрешки: «рух» – «пересування» – «пересування людини», тобто можуть бути «мікро» і «макро». В ЛСГ слова об'єднані переважно на основі парадигматики (опозицій).

Більш широкі об'єднання слів – тематичні групи (ТГ): це групи слів різних частин мови, що об'єднані спільністю теми (звідси і назва). В ній

спостерігаються різні види зв'язку: як парадигматичні, так і синтагматичні. Наприклад, ТГ «спорт» (*футбол, гол, забити, футбольний, стадіон, вболівальник* та ін.).

До тематичної групи входять різні ЛСГ: Наприклад, «торгівельні заклади» (магазин, лавка, кіоск, бутік, супермаркет), синоніми (купувати, здобувати), антоніми (дорогий – дешевий), гіпоніми (магазин – гастроном) та ін.

Під семантичним полем (СП), або лексико-семантичним полем (ЛСП) зазвичай розуміється «група слів однієї мови, тісно пов'язаних один з іншим за смислом» (Ю.М. Караулов) [15, с.38], або «ієрархічна структура безлічі лексичних одиниць, що об'єднуються загальним (інваріантним) значенням та відображають умові певну понятійну сферу» (І.С.Кулікова) [21, С.2–30].

ЛСП – більш широке об'єднання, ніж ЛСГ і навіть ніж ТГ, хоча й близьке останньому. Воно також включає декілька ЛСГ і інших семантичних об'єднань парадигматичного та синтагматичного типу: наприклад, поле «колір» містить і ЛСГ прикметників на позначення кольору (*зелений, червоний, синій*), і ЛСГ дієслів «проявляти колір» (*синіти, червоніти, жовтіти*), і іменники «колір» (*синь, жовтизна, білизна*).

Однак чіткого розмежування вказаних понять до сих пір не існує. Наприклад, лексичне угруповання «спорідненість» називають і лексико-семантичною групою, і тематичною групою, і семантичним полем, бо вона найпоширеніша та включає різні види лексики і навіть словосполучення типу *двоюрідний брат*. Тому кожний вживає вказані терміни по мірі свого розуміння.

Ми будемо дотримуватися вказаного розмежування ЛСГ та ТГ, а також ЛСП. Останні розрізняються як категорії предметно-логічна (ТГ, яка відбиває членування самої картини світу та її фрагментів) і семантична (понятійна СП, що відображає понятійні сфери та відносини).

Семантичне поле (наприклад, в теорії Ю.М.Караулова) має *ім'я* поля (його назву), *ядро* (ключові слова: зазвичай синоніми і антоніми, а також

типові сполуки) і *периферію* (слова, пов'язані з ядром менш тісно семантично або стилістично) [15, с.56].

До основних критеріїв, що розмежовують в структурі поля ядро і периферію, відносять частотність, обов'язковість, семантичну змістовність ядерних елементів, ступінь смислової близькості до загального значення (А.М. Кузнецов).

За твердженням Н.С.Новікової, «...слова одного й того ж семантичного поля мають загальний смисловий код і разом зберігаються у мозку, <...> семантичне поле є засобом відображення тієї чи іншої ділянки дійсності в нашій свідомості» [26, с. 40]. Таким чином, реальність, відображену в людській свідомості, можна уявити як єдність, що складається із сегментів, які утворюють семантичний простір, втілений в ряді полів, що пересікають один одного. Це так звані лексико-семантичні поля.

Основною одиницею семантичного поля (його ім'ям) є слово в одному із його значень. Кожний лексико-семантичний варіант (ЛСВ) слова включається у три види смислових відносин: парадигматичні, синтагматичні та асоціативно-дериваційні. І навколо кожного утворюється своє мікропіле. Наприклад, в СП ЗЕМЛЯ – 1 («грунт») увійдуть слова *грунт, пісок, глина* (парадигматика), *рити, копати, орати* (синтагматика), *земляний, землекоп, землястий* (дериватика). ЗЕМЛЯ-2 («суша») – *суша, вода, море, побачив, відкрив, підземний, земноводний*; ЗЕМЛЯ-3 («країна») – *країна, батьківщина, вітчизна; рідна, чужа, приморська; земляк, чужоземець*. Однак, будучи зв'язаними один із одним як ЛСВ одного слова, ці СП увійдуть і в загальне СП ЗЕМЛЯ. Тобто в поле увійдуть і епідигматичні відносини між ЛСВ.

Таким чином, з точки зору ономаціології весь лексичний склад мови представлений як система взаємодіючих семантичних полів, які утворюють складну й специфічну для кожної мови мовну картину світу: найменування часу, простору, руху, ступеню спорідненості, кольору, рослин, тварин, людини і т.ін. В основі організації СП родові та видові (гіпонімічні) відносини.

Однорідні за смислом одиниці об'єднуються в лексико-семантичні групи (елементарні мікрополя) та інші лексичні категорії (синоніми, антоніми і т.ін.).

Семантичні поля та інші угруповання лексики описуються спеціальних ідеографічних (тематичних) словниках, див. наприклад, «Тематичний словник російської мови» за ред. В.В.Морковкіна або «Російській тематичний словник» за ред. Н.Ю.Шведової, в якому слова розподілені за смисловими групами.

Для нашого дослідження ключовими будуть наступні положення:

Лексико-семантичним полем (ЛСП) у нашій роботі виступає лексема «Природа». ЛСП «Природа», яке функціонує в ліриці С.Єсеніна, представлено такими лексико-семантичними групами (ЛСГ): 1) рослини (фітоніми); 2) тварини (зооніми); 3) птахи (орнітоніми); 4) ландшафт (водойми); 5) астрономія; 7) метеорологічні явища; 8) частини суток.

Ступінь відображення і тим самим значущості ЛСГ вимірюється кількістю одиниць, які вербалізують цю групу, а також кількістю слововживань цих одиниць. Цей аспект відображений в «Словнику мови Єсеніна» Г.І.Шипуліної [41, С. 520–562].

У «Словнику мови Єсеніна» ЛСГ «рослинний світ» представлена гіперонімами : «Дерева»: *береза* (32), *клен* (21), *тополь* (19), *черемуха* (18), *ель* (13), *сосна* (12), *осина* (11), *рябина* (9), *яблоня* (6), *сирень* (5) и др.; «Квіти і рослини»: *трава* (56), *рожь* (41), *роза* (32), *колокольчик* (10), *мак* (7), *ковель* (5), *кратива* (5) та ін.

У «Словнику мови Єсеніна» різноманітно представлена ЛСГ «Тваринний світ»: *конь* (57), *лошадь* (28), *петух* (25), *собака* (17), *кобыла* (15), *птица* (21), *соловей* (14), *лебедь* (14), *ворон* (13), *голубь* (11), *курица* (11) та ін.;

У нашій кваліфікаційній роботі у складі ЛСП «Природа» в творчості С.Єсеніна ми розглядаємо лексико-семантичні групи (ЛСГ) із *архісемою* «тварини» та «рослини».

Базовий семантичний компонент ЛСГ «Рослина» включає до смислової сфери наступні *гіперсеми (гіпероніми)*: 1) деревні рослини; 2) трав'яні рослини: а) трави; б) злаки; в) квіти; 3) плоди: а) овочі; б) фрукти; в) ягоди.

Базовий семантичний компонент ЛСГ «Тварина» залучає до смислової сфери такі *гіперсеми (гіпероніми)*: 1) домашні тварини; 2) дикі тварини; 3) комахи; 4) плазуни; 5) земноводні; 6) риби.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ПРИРОДА»

В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ С.ЄСЕНІНА

2.1. Лексико-семантична група «Рослина» в художній картині світу С.Єсеніна

У ботаніці до числа деревесних рослин відносять дерева та кущі. Хоча в поезії С.Єсеніна найбільш повне відображення отримав світ дерев, родові поняття «дерево» вживається дуже рідко (7 контекстів), геперонім «кущ» є найбільш уживаним (21). В художньому світі поета лексеми *дерево* и *куст* часто виступають у складі метафор і порівнянь.

Найменування дерев та кущів конкретного виду можуть бути представлені за ступенем зниження частотності вживання: *берёза* – 59, *ива* – 17 (верба – 9, ветла – 6, ракета – 4) – всего 36, *клён* (20), *липа* (17), *ель* – 17, *черёмуха* (16), *осина* (14), *сосна* (13), *рябина* (12), *дуб* – 12, *тополь* (10), *сирень* – 5, *малина* (4), *кедр* (2), *вяз* (2), *каштан* (1), *ольха* (1), *можжевель* (можжевельник) (1), *олеандр* (1), *кипарис* (1).

Фітоніми в поезії С.Єсеніна дають читачеві просторові орієнтири, тобто є *локальними індикаторами*. Вони вказують на ту частину земної кулі і на ту кліматичну зону, де можливе їх зростання, тобто виступають засобом вираження художньої інформації про те, що лірична подія відбувається в певному географічному регіоні, а саме в Росії.

Центральне місце в поетичному світосприйманні С.Єсеніна займає образ *берёзы*. Найчастіше *берёза* асоціюється із гарною, веселою, ошатною дівчиною: <*Берёзки! / Девушки-берёзки!; Зеленокосая, / В юбчонке белой / стоит берёза над прудом.; Улыбнулись сонные берёзки / Растрепали шёлковые косы*> та ін. Як зазначив Є. Наумов, у народній творчості *берёза* – символ дівочої чистоти [37, с. 224].

Ліричний пейзаж у поезії С.Єсеніна дуже часто включає *берёзу* в якості одного із важливіших компонентів російської природи, причому даний

фітонім у різних контекстах виконує функцію не тільки локальної але й темпоральної індикації, оскільки *берёза* зображена в різні пори року: < **Белая берёза под моим окном / принакрылась снегом, точно серебром**> (зима); < **Я помню осенние ночи, / берёзовый шорох теней...**>(осінь); < **И страна берёзового ситца / Не заманит шляться босиком...**>(літо).

В художній картині світу С.Єсеніна друге місце за частотою вживання займає дерево, різновиди якого номінують лексеми: *ива*, *верба*, *ветла*, *ракита*: < **Наклонивши лик свой кроткий, / Дремлет ряд плакучих ив**>; < **Седые вербы у плетня/ Нежнее головы наклонят**>; < **...плачут вербы**>; < **...встретил вербу и напевал ей песни**>; < **Только ивы над красным бугром/ обветшалым трясут подолом; древесные бёдра ив**>.

У світосприйманні поета *ива* іноді набуває конотації релігійного характеру: < **В зелёной церкви за горой, / Где вербы чётки уронили...; И вызванивают в чётки / Ивы – кроткие монашки**>. Таким чином, С.Єсенін, спираючись на загально народне сприйняття *ивы* як печальної жінки, надає індивідуально-авторські інтерпретації національному образу.

Із дерев, назви яких належать до іменників чоловічого роду, найбільш значущими в художньому світі поета є *клён* і *тополь*. Головною функцією цих фітонімів є індивідуально-авторська індикація. Окрім цього, фітоніми *клён* і *тополь* служать локальними та темпоральними індикаторами ліричних подій, почуттів та переживань героя: < **Облетевший тополь серебрист и светел**>. < **Клён ты мой опавший, клён заледенелый...**>. *Тополь* облетає в кінці осені, *клён* із облетілим листям покривається льодом узимку.

Образ *ели* в поетичній свідомості С.Єсеніна асоціюється з жінкою: < **Пригорюнились девушки-ели...**>; < **Тёмным елям снится / гомон косарей**>; < **Никнут ...ели и кричат ему «Осанна»**>).

Це дерево набуває конотації сакрального характеру: < **Ели словно купина...**>; < **в елях крылья херувима**>; < **...господь на ёлочке / в аистовом гнёздышке / качался**>; < **запах ладана от роуци ели льют...**>. В даних контекстах фітонім *ель* виконує функцію не тільки локальної й

індивідуально-авторської, але й культурної індикації, оскільки, окрім вказівки місця зростання, індивідуально-авторське сприйняття актуалізує аспекти, що пов'язані із християнською релігією, звертається до таких пам'яток світової культури як «Біблія» та «Євангеліє».

Як дівчина у ніжному мережевому вбранні *<белой накидке>* сприймається С.Єсеніним *черёмуха*, яка *<ветви золотистые, что кудри завила>*, *<машет рукавом>*. У художньому світі поета *черёмухи* асоціюються із снігом *<Сыплет черёмуха снегом, черёмуховая вьюга, как метель, черёмуха>*, а сніг – з її квітами *<Теперь у нас зима <...> Как будто кто черёмуху качает и осыпает снегом у окна>*. *Черёмуха* в індивідуально-авторській картині світу поета асоціюється з весною, молодістю, коханням та їх швидкоплинністю: *<...в нежном шелесте черёмух раздавалось: «Я твоя»; всё равно любимая отцветёт черёмухой>*; *<цвет черёмух в глаз беречь>*.

Споріднені асоціації викликає у поета *сирень*, і коли він говорить *<души сиреневая цветь>*, то має на увазі самі найкращі й світлі відчуття, які пов'язані з молодістю, радостями і сподіваннями. Слід зазначити, що в контекстах, що описують цвітіння рослини, обов'язково здійснюється *темпоральна індикація* ліричної події або переживання (*черёмуха* і *сирень* цвітуть у травні).

Липа асоціюється у С.Єсеніна з молодістю та нездійсненими надіями: *<И недаром в липовую цветь / вынул я кольцо у попугая / В знак того, что вместе нам сгореть>*. Але кохання пройшло, охоллоло: *<(Отцвела моя белая липа>*, і квіти перетворилися у сніжинки.

Осина і *рябина* в художньому світі С.Єсеніна набувають людських якостей. У його світі *<тощие>* *осины* можуть *<заглядеться в розовую водь>*, ліричний герой відчуває до них теплі, майже родинні *<Здравствуй, мать, голубая осина!>*, а інколи й сакральні почуття *<молюсь осинам>*. Фітонім *осина* в художній системі поета є засобом індикації головним чином індивідуально-авторських ознак.

Рябина в поезії С.Єсеніна у відповідності до традицій народної поетики може асоціюватись із самотньою жінкою <Не от холода **рябинушка** дрожит>, але основні метафори пов'язані з кольором її ягід – це *вогонь* <костёр **рябины** красной, **отгорела** ли наша **рябина**, не **обгорят** **рябиновые** кисти> або кров <И целует на рябиновом кусту **язвы** **красные** незримому Христу; облилась **кровью** **ягод** **рябина**>. В поезії С.Єсеніна фітонім *рябина* виконує функції локальної, темпоральної (оскільки ягоди на рябині червоніють у серпні), етнографічної, індивідуально-авторської та культурної (колір ягід співвідноситься із язвами Христа) індикації.

Номінації рослин можуть бути й індикаторами того, що лірична подія або переживання героя відбуваються в іншому кліматичному поясі. Наприклад, у циклі «Персидские мотивы» використовуються номінації таких дерев, як *олеандр, кипарис, каштан*: <Золото холодное луны / Запах **олеандра** и левкоя>; <Так спросил я, дорогая Лала, / У молчащих ночью **кипарисов**> та ін., які є локальними індикаторами південного регіону.

Таким чином, аналіз мовного матеріалу дозволяє стверджувати, що лексичні одиниці, що номінують дерева, відіграють важливу роль у відображенні художнього світу поета. Вони не тільки служать для опису пейзажних замальовок, але й передають індивідуально-авторське сприйняття навколишньої природи, зокрема, такі риси ліричного героя, як освячення та одухотворення світу дерев; демонструють нерозривний зв'язок природи та людини. Ліричному герою С.Єсеніна притаманне прагнення злитися з природою, найти своє втілення в образі рослини: <Я б хотел ивняком при дороге сторожить голубую Русь; Хоть бы стать мне кустом у воды>.

Лексеми із семантичним компонентом «трав'яні рослини» представлені в поезії С.Єсеніна трьома групами: а)трави; б) злаки; в) квіти.

Трав'яні рослини займають в художній картини світу митця значне місце. Невипадково він писав про себе: <Родился я с песнями в **травном** **одеяле**>. Серед номінацій виділяються дикі трави, квіти та сільськогосподарські рослини. Лексема *трава* (*трави*) вживається 47 раз.

Цей іменник отримує в поезії Єсеніна наступні визначення: *<травы мягкие, шелковые, ворожбиные>*; *<трава душистая, шелковая, зелёная, поблёкшая, жёлтая, большая>*. Поет уживає метафори *<златотравье, золото травы, травное одеяло>*, народнопоетичні номінації *<Не одна лихая слава пропала трын-травой>*. *<Выходили лебешатушки теребить траву-муравушку, трава шелковая>*, створюючи образ, пофарбований етнокультурними конотаціями.

Єсенін використовує і образ сухої трави – сена, асоціює його із волоссям: *<Тех волос золотое сено превращается в серый цвет>*.

Із конкретних номінацій трав'яних рослин використовуються наступні: *ковыль* – 10, *лебеда* – 6, *крапива* – 5, *камыш* – 5, *полынь* (чернобылье) – 4, *мох* – 4, *купыри* – 3, *лопух* – 3, *тростник* – 2, *осока* – 2, *куга* – 2, *куколь* – 2, *мята* – 2, *лещуга* – 1, *укроп* – 1, *хна* – 1. Всі фітоніми є локальними індикаторами, співвідносять ліричну подію із середньою смугою Росії. Наприклад: *<Манит ночлег, недалеко до хаты, Укропом вялым пахнет огород>*; *<Зашумели над затоном тростники>*; *<Вижу лес и вечернее полемя, / И обвитый крапивою плетень>*; *<Не бродить, не мять в кустах багряных / Лебеды и не искать следа>* та ін.

В поезії Єсеніна використовуються також номінації злакових рослин. Гіперонім даної семантичної групи «злак» уживаний всього 4 рази, при чому в двох контекстах конкретизується лексемами «*овсяный*» та «*пшеничный*». В інших випадках використовуються назви конкретних різновидів злакових рослин або частин: *рожь* – 17, *жито* – 1, *овёс* – 14, *солома* – 11, *колос* – 9, *пшеница* – 3, *гречиха* – 2, *просо* – 1. Наприклад: *<Пробудят голубое темя / Колосья твоих хлебов; Заглушила засуха засевки, / Сохнет рожь, и не всходят овсы>*.

Найбільш активно С.Єсенін уживає назву самої важливої для російського селянина того часу рослини – *ржи*. Невипадково його селянське слово – *жито* похідне від слова «життя». Для поета ця рослина не тільки обов'язковий елемент російського пейзажу, але й головний об'єкт і сенс

селянської праці *<Мужику одно: не топтали б рожь>*, алей джерело створення образів, які відображають нерозривний зв'язок ліричного героя зі світом рослин: *<Эти волосы взял я у ржи>*.

Другою за значущістю злаковою рослиною в художньому світі С.Єсеніна є овёс. Він *<грезит над озером>*, *<поёт при ветре>*, за *<овёс золотистый>* в художньому світі поета можна прийняти зірки, а сонце порівняти із вівсяним снопом. В основі цих образів лежить ознака «колір».

Окрім злакових, використовуються такі назви сільськогосподарських рослин, як лён і подсолнечник. Їх вживання має образний характер: *<Закружилась пряжа снежистого льна, / панихидный вихорь плачет у окна>*. Тобто при описі заметілі у С.Єсеніна пластівці снігу асоціюються із льняною кужіллю – пучками вичесаного льону.

До групи трав'яних рослин увійшли квіти. Образи квітів займають важливе місце в художньому світосприйманні С.Єсеніна.

Найбільш частотна за вживанням лексема, що називає родові поняття *цветок (цветы)* – 40 разів. В поезії С.Єсеніна ліричний герой відчуває тісний зв'язок зі світом квітів: *<Цветы мне говорят – прощай, / головками склоняясь ниже>*; *<Как не любитъ мне вас, цветы? Я с вами выпил бы на «ты»>*. Він намагається поріднитися з цим світом, стати повноправним його членом: *<Я хочу быть отроком светлым / Иль цветком с луговой межи>*; *<Любимая с другим любимым, / Быть может, вспомнит обо мне / Как о цветке неповторимом>*.

Окрім родового найменування, С.Єсенін використовує наступні конкретні номінації квітів: *роза* – 23, *василёк* – 7, *резеда* – 4, *ландыш* – 2, *лилия* – 2, *леwkой* – 2, *мак* – 2, *ромашка* – 2, *фиалка* – 2, *шафран* – 2, *кувшинка* – 1, *душистый горошек* – 1, *медуница* – 1, *колокольчик* – 1, *гвоздика* – 1, *кашка (клевер)* – 1. Наприклад: *<И сыпал на врага цветущие левкой>* («Греция»); *<Золото холодное луны, / Запах олеандра и левкой>*; *<Ароматней медуницы / Пахнет жней веселых пот>*; *<Под венком лесной ромашки / Я строгал, чинил челны>*; *<Я кормил резедой и мятой>*;

Образ *розы* в ліриці С.Єсеніна не вирізняється індивідуальними рисами. Це, як правило, загально поетичні метафори, які побудовані на паралелі «дівчина-троянда»: *<Много роз бывает на пути. / Много роз склоняется и гнётся, / Но одна лишь сердцем улыбнётся>*. Частотність вживання назви цієї квітки пов'язана головним чином із циклом «Персидские мотивы» (18 разів), де фітонім *роза* виконує функцію етнографічної індикації, оскільки у відповідності з традиціями Сходу символізує дівчину: *<Угощай, хозяин, да не очень./ Много роз цветёт в твоём саду./ Незадаром мне мигнули очи, / Приоткинув чёрную чадру>*.

Під час опису ліричних ситуацій, що пов'язані із Росією, найбільш уживаною із номінацій квітів є лексема *василёк*. Поет сприймає цю рослину як втілення квітів рідної землі: *<Я только тот люблю цветок, / который врос корнями в землю. / Его люблю я и приемлю, / Как северный наш василёк>*. Його образ використовується не тільки для позначення кольору очей *<как васильки во ржи цветут в лице глаза>*; *<васильки очей любимых далеки>*, але й служить втіленням світлих, радісних, чистих почуттів: *<Васильками сердце светится>*; *<Ты – моё васильковое слово, / Я навеки люблю тебя>* (звертання до сестри).

Цікавим нам здається поетичне сприйняття Єсеніним *мака*, яке пов'язане зі стражданням нерозділеного кохання: *<Маком влюблённое сердце цветёт./ Только не мне она песни поёт>*. Червоний колір є втіленням сили та яскравості почуттів. Але мак це квітка – дурман. Тому виникає метафора: *кохання – дурман*.

Ландыш художньому сприйнятті С.Єсеніна має позитивні конотації. Ці весняні квіти символізують відродження життя, надію, віру *<в сердце ландыши вспыхнувших сил>*. У другому контексті за допомогою лексеми *ландыш* створюється образ хмар, небес, раю, тобто *ландыш* стає «небесною квіткою»: *<Не жалейте же ушедших / Уходящих каждый час. / Там на ландышах расцветших / Лучше, чем в полях у нас>*. Перенос происходит по признакам «цвет», «нежность».

Яскравий індивідуальний образ створює поет і під час використання номінації *маргаритка*: *<И в глазах завяли маргаритки, / Как болотный гаснет огонёк>*. *Маргаритка* – символ ніжності та невинності, тому метафора *<увядшие маргаритки в глазах>* говорить про втрати, ошукані надії, втрату віри. В основі метафори ознаки «колір», «ніжність», «свіжість».

Таким чином, уживання номінацій кольорів у метафоричному значенні є важливим засобом вираження індивідуально-авторської картини світу С.Єсеніна.

Група одиниць, що номінують плоди, не багаточисленна і включає лексеми, які називають овочі, фрукти, ягоди. Із номінацій овочів використовуються наступні: *картофель* – 2, *капуста* – 2, *морковь* – 1, *редька* – 1, *лук* – 1, *огурец* – 1, *горох* – 1, *дыня* – 1. У більшості випадків ці лексеми є темпоральними (співвідносяться із часом зростання): *<На грядки серые капусты волноватой / Рожок луныно капле масло льёт>* і локальними (вказують на те, що лірична подія відбувається в сільській місцевості): *<Отцу картофель нужен / Нам был нужен сад; Тянусь к теплу, вдыхаю мягкость хлеба / И с хрустом мысленно кусаю огурцы>*. Однак в деяких випадках можлива етнографічна індикація. Наприклад, в контексті *<Провоняю я редькой и луком / И, тревожа вечернюю гладь, / Буду громко сморкаться в руку / И во всём дурака валять>* номінації овочів, які є їжею для простих людей, є одним із засобів вказівки на те, що ліричний герой хоче відійти від проблем інтелігентного міського життя, повернутись до своїх селянських корінь.

Кількість номінацій *ягод* невелика: *ягода* – 2, *виноград* – 1, *смородина* – 1, *кизил* – 1. Ягоди асоціюються в художньому світі С.Єсеніна із кольором їх соку, тому служать для метафоричного позначення кольору губ: *<С алым соком ягоды на коже нежная, красивая была... Уста – вишневый сок>*.

Лексема *виноград* використовується С.Єсеніним в структурі метафори: *<Все мы – гроздья винограда / Золотого лета, / До кончины всем нам хватит / И тепла и света! >*.

Лексеми *смородина, слива, дыня* використовуються у складі порівнянь: *<Загорятся, как чёрна смородина, / Угли-очи в подковах бровей; На ветке облака, как слива, златится спелая звезда; Ночь, как дыню, / Катит луну>*.

2.2. Лексико-семантична група «Тварина» в індивідуально-авторській картині письменника

В поезії С.Єсеніна наявний мотив «кровної спорідненості» із тваринним світом. Поет вводить тварин у розповідь про селянській побут як невід’ємну частину життя народу.

Слід зазначити, що до даної ЛСГ ми відносимо всі слова, до семантики яких входить найменування, які належать світу фауни. Базовий семантичний компонент ЛСГ «тварина» відносить до смислової сфери такі гіперсеми (гіпоніми) 1) домашні тварини; 2) дикі тварини; 3) комахи; 4) плазуни; 5) земноводні; 6) риби.

Родове поняття «звір» є частотним в ліриці С.Єсеніна (10 разів). Лексема *зверь* у поета може бути залучена до метафоричних переносів, а також бути об’єктом порівняльних конструкцій: *< : Ревел и выл / Октябрь, как зверь («Воспоминание» с.296)>*; *<Нынче ночью, как дикие звери, / Калмыки всем скопом орд / Изменили Российской империи... (с.365)>*; *<Вы бесстрашны, как хищные звери... (с.381)>*.

Найменування тварин конкретного виду можуть бути представлені за ступенем зменшення частотності вживання. Гіперонім «домашні тварини» представлений в поезії С.Єсеніна такими лексемами: *конь* (57), *лошадь*, *лошаденка* (28), *корова* (18), *собака*, *пес*, *щенок* (18), *кобыла*, *кобылица* (15), *кошка*, *кот*, *котенок* (11), *мышь* (9), *овца* (6), *кабель* (6), *кляча* (4), *жеребенок* (3), *теленка* (3), *осёл* (3), *бык* (1), *вол* (1), *коза* (1), *баран* (1), *ягненок* (1), *свинья* (1).

С.Єсенін найчастіше за все звертається до образу коня, корови. Він вводить цих тварин у розповідь про селянський побут як невід'ємну частину життя російського мужика. З давніх часів *конь, корова, собака і кошка* супроводжували людину в її нелегкій праці, ділили з нею і радості, і лиха.

Кінь був помічником у роботі в полі, у перевозці вантажів, у бою з ворогом. Корова годувала та поїла всіх членів селянської родини, а кішка ловила мишей і просто уособлювала домашній затишок. Собака приносила здобич, охороняла дім.

Можна з упевненістю сказати, що *конь* є любимою твариною поета. Він часто залучає образ *коня (кобылы, лошади)*. Це і тварина в господарстві селянина; і складний аграрно-зооморфний образ начебто *коня-избы*; і бойовий кінь козака-кочівника; і прийдешній із античності *крылатый конь*; і біблійний *конь-властитель судьбы, конь-вечности*. Мати добру *лошадь (коня)* для російської людини було великим щастям. Єсенін відносить образ коня у назви віршів або назви по першій строчці: *«Табун»*, *«Эх вы, сани! А кони, кони...!»*.

Прикладом *етнографічної та культурної індикації* є використання в поетичному тексті найменувань тварин, які мають певну символіку в національній свідомості народу. Зокрема лексема *конь* в художній картині світу письменника може виконувати функцію культурного індикатора. В російській картині світу образ коня асоціюється із силою, бистротою, витривалістю. Народні уявлення про тварину відбилися у свідомості поета, що знайшло відображення в авторських порівняннях: *<Бью, а кони, как метель, снег разносят в хлопья (с.214); Свищут кони, как вихри, по полю >* (с.381).

Лексеми *лошадь* і *кобыла* також слугують культурними індикаторами в картині світу письменника. В народній свідомості ці образи викликають неоднозначні асоціації. З одного боку, *лошадь* працьовита, покїрна, витривала тварина, звідси і єсенїнські порівняння та метафори: *<Я был, как лошадь, загнанная в мыле /Пришпоренная смелым ездоком >*(с.252); *<Ах,*

что за лошадь, / Что за лошадь паровоз!> (с.267). З іншого боку, у народній свідомості *лошадь* – дурна тварина: *<Хе-хе-хе! Вы глупее, чем лошадь>* (из поэмы «Пугачев», с.388).

Як бачимо, Єсенін використовує народні повір'я про тварин, але водночас більшість образів тварин ним переосмислюється та набувають нової значимості.

Зокрема, рожевий кінь для Єсеніна – символ сходу, весни, радості життя та благословення усього живого. У вірші «Не жалею, не зову, не плачу...» рожевий кінь – символ мінливого юнацтва, молодості: *<Я теперь скунее стал в желаньях, Жизнь моя? Иль ты приснилась мне? / Словно я весенней гулкой ранью/ Проскакал на розовом коне>* (с.191). Червоний кінь є символом революції, рішучих та кардинальних змін в житті суспільства: *<А за ним / По большой траве, /Как на празднике отчаянных гонок, /Тонкие ноги закидывая к голове, / Скачет красногривый жеребенок?>* (Из поэмы «Сорокоуст»).

Чорний кінь – провісник смерті, трагедії в житті героя, його трагічної загибелі [33, с.11]: *<На коне – чёрной тучице в санках – / Билось пламя-шля... синь и дрожь. / И кричали парнишки в еланках:/ «Дождик, дождик, полей нашу рожь!>* («Заглушила засуха засевки», с. 47).

У вірші «Сорокоуст» Єсенін вводить образ коня у якості символу патріархального села, яке ще не усвідомлює перехід до нового життя. Образом цього «минулого», яке намагається всіма силами боротись зі змінами, є лексема *жеребенок*, який постає як складова в цілому символічну ситуацію «змагання» поміж «чавунним конем – поїздом» та *красногривым жеребенком*: *<Милый, милый, смешной дуралей, / Ну куда он, куда он гонится?/ Неужель он не знает, что живых коней / Победила стальная конница?>*. Боротьба села за виживання є програною, переваги відаються місту.

Образ корови – обов'язків атрибут російської селянської родини. Вона – годувальниця: тому з повагою Єсенін відноситься до цієї тварини і

частотність вживання цієї лексеми (18 контекстів) в авторській картині світу є виправданою.

У вірші «Корова» С. Єсенін використовує принцип антропоморфізму, наділяючи тварину людськими думками та почуттями. Автор описує конкретну побутову та життєву ситуацію – старість тварини: *<Дряхлая, выпали зубы,/ свиток годов на рогах...>* та її подальшу участь, *«скоро... свяжут ей петлю на шею / и поведут на убой»*, він ототожнює стару тварину із старою людиною: *<Думает грустную думу...>*(с.73).

За допомогою образів тварин поет дуже часто описує побут селян, їх повсякденний життєвий устрій: *<Пете-пастушонку / Голоса не новы, –/ Он найдет сторонку,/ Где звенят коровы>* (с.344).

Особливістю ідиостилю С.Єсеніна є залучення окремих лексем, які складають онім «корова», у метафоричний перенос: *<Через прясла и овины/ Кажет месяц белый рог (с.62); Чистит месяц в соломенной крыше / Обоймленные синью рога (с.82); Месяц рогом облако бодает...>*(с.86); *Две луны, рога свои качая, / Замутили желтым дымом зыбь>*(с.93).

Лексема *корова* може виконувати в художньому тексті функцію культурного індикатора. В російській картині світу *корова* поряд із тим, що її називають *кормилицей*, постає лінивою, впертою твариною. Ці індикатори знайшли відображення в есенінських строчках, коли поет порівнює поведінку народу з цією твариною: *<А народ суровый / В ропоте и гаме / Хуже, чем коровы/ Хуже и упрямей>* (с.348).

Лексема *собака* за числом зловживань займає третє місце. При чому, поряд з цією лексемою С.Єсенін використовує ще одну лексему – *пес*. Існують різні думки про вихідне значення слова *пес*. Деякі дослідники вважають, що першочергово це слово означало «сторож», інші вважають, що тварина могла бути названою за окрасою «плямистий», треті знаходять зв'язок з лексемами «скот», «домашнее животное», доказуючи, що *пес* був першою твариною, яку приручила людина [40, с. 432]. Можна припустити наявність різних конотативних компонентів у цих лексем. *Собака* – тварина, яка має

свого хазяїна, своє місце, а *пес* може асоціюватись з твариною безхатньою, лахматою, у реп'яхах і т.ін.: *<У ворот, как о сгибшей невесте, / Тихо воет покинутый пес>* (с.329).

З одного боку, лексеми «собака», «пес» є локальними та темпоральними індикаторами, указуючи на те, що собака – це обов'язковий атрибут будь-якого господарства, це сторож, охоронець двору: *<А в саду разбрехались собаки, / Словно чуя воров на гумне>* (с.45); *<Низкий дом без меня ссутулится, / Старый пес мой давно издох>* (с.196); *<Вспомнил я дедушку, вспомнил я бабу.../ Вот отчего я чуть-чуть не заплакал / И, улыбаясь, душой погас, – / Эту избу на крыльце с собакой / Словно вижу в последний раз>* (с.335); *<В такую непогодь собаки, сжав хвосты, / Боятся головы просунуть за порог >*(с.369). Лексема «собака» у цих прикладах указує на час подій, а також на пори року.

З іншого боку, письменник додає до образу інші смисли. Зокрема, у вірші «Собакі Качалова» ми зустрічаємося з образом собаки, вірним другом людини: *<Дай, Джим, на счастье лапу мне, / Такою лапу не видал я сроду / Давай с гобой полаем при луне/ На тихую, бесшумную погоду>* (с. 304). У вірші неважливо якої породи собака, важливе інше – її душевний стан, який виражається у довірливості та привітливості. У вірші «Песнь о собаке поет зміг віднайти слова, щоб показати тугу та смуток тварини (він використовує лексему «сука») в той момент, коли вона залишилась без цуценят: *<Показался ей месяц над хатой / Одним из ее щенков >* (с.76). При цьому глибока печаль відбилася в очах самої тварини: *<И глухо, как от подачки,/ Когда бросят ей камень в смех, / Покатились глаза собачьи / Золотыми звездами в снег>* (с.76). Щоб образно передати біль тварини, поет використовує авторське порівняння *<покатились глаза... золотыми звездами>*.

Лексема «пес» стає об'єктом порівнянь, наприклад: *<И, как пес, пролает / За горой зоря>* (с.103); *<Воют слухи, как псы, у ворот>* (с.383) та ін.

За даними вибірки, лексеми *вол, коза, свинья, бык, баран, осёл, овца* в художній картині світу С.Єсеніна найменш частотні, більшість зустрічається лише один раз. Наведемо приклади: *<Словно вонючая моча **волов** / Льется с туч на поля и деревни>* (с.368); *<Буду петь, Буду петь, Буду петь/ Не обижу ни козы, ни зайца >* (с.177); *<Приятны мне **свиней** испачканные морды>* (с.186); *<И дворовый молчальник **бык**,/ Что весь мозг свой на **телок** пролил >* (с.182); *<Выводить по долам травяные строчки, / Чтобы их читали лошады и **баран**>* (с.321); *<Мати пречистая дева / Розгой стегают **осла**>* (с.158); *<Как **овцу** от поганой шерсти, я / Остригу голубую твердь>* (с.148).

У даній групі мають місце і найменування дитинчат тварин, які представлені лексемами *жеребенок, щенок, теленок, ягненок, котенок, осленок*, наприклад: *<На лежанке мурлыкал **котёнок**, / Безразлично смотря на меня>* (с.330); *<**Ягнёночек** кудрявый – месяц (метафора) / Гуляет в голубой траве>* (с.89); *<Лижет **телёнок** горбатый / Вечера красный подол>* (с.109); *<Пляшет ветер по равнинам / Рыжий ласковый **ослёнок**>* (метафора) (с.43); *<Рыжий месяц **жеребенком** (сравнение) / Запрягался в наши сани>* (с. 142); *<Семерых оценила сука / Рыжих семерых **щенят**>* (с.75) и др.

У мовній картині світу С.Єсеніна різноманітна палітра лексем, що представляють тематичну групу «дикі тварини»: *заяц* (5), *волк, волчица* (6), *медведь, медведица* (5), *лисица* (3), *белка* (2), *крыса* (2), *верблюд* (1), *верблюдица* (1), *лось* (1), *кабан* (1), *суслик* (1), *лань* (1), *тигрёнок* (1), *горилла* (1), *тюлень* (1).

Як бачимо, лексеми, які увійшли в цю групу дають читачеві просторові орієнтири, тобто є локальними індикаторами. Вони вказують на ту частину земної кулі і ту кліматичну зону, де можливе їх проживання, тобто більшість цих лексем (окрім *гориллы, лани* і *верблюда*) є засобом вираження художньої інформації про те, що подія, яку описано, відбувається в певному географічному регіоні, а саме в Росії. Наведемо приклади: *<Воют в сумерки долгие, зимние, **Волки** грозные с тощих полей>* (с.58); *<Но спокойно светит вместо месяца / Отразившийся на облаке **тюлень**>* (с.129); *<Визжит*

метель, как будто бы кабан / Которого зарезать собралис> (с.270); *<И, пожалуй увидетъ я рад, / Как лиса, притворившись мертвой, / Ловит воронов и воронят>* (с.352); *<Люди ведь все со звериной душой – / Тот медведь, тот лиса, та волчица...>*(с.371); *<Прокопытю тучи, как лось>* (сравн.) (с.152); *<Суслики в поле притоптанном стонут... >*(с.387); *<Стая туч твоих по-волчьи лающих, / Словно стая злющих волков>* (с.150); *<Как белка на ветке, у солнца в глазах запрыгала радость...>* (с.126); *<Я пришёл, как суровый мастер, / Воспеть и прославить крыс>* (с.187); *<Он бросался, как юный тигрёнок, / На оброненный ею клубок>* (с.330) та ін.

Лексема «заяц» в ліриці Єсеніна може служити культурним індикатором. В російській свідомості образ тварини, в першу чергу, асоціюється з боягузством, звідси і порівняння *труслив как заяц*. Поет як носій російської культури, переймаючи народний досвід, використовує шаблони в своїй творчості, які властиві образам тварин: *<Все часовые попрятались, как зайцы, / Боясь замочить шинели>* (с.370); *<Прорубились ли в Азию бунтовщики? / Иль, как зайцы, бегут от Оренбурга?>* (с.378). Лексема «заяц» використовується у складі негативних порівнянь: *<И калмык нам не желтый заяц, / В которого можно, как в пищу, стрелять>* (с.365).

Серед зоонімів зустрічаються імена екзотичних тварин, які не живуть в Росії. Ці лексеми не випадкові в авторському лексиконі, їх використання є індивідуально-авторським проявом бачення навколишнього світу. Наприклад, лексему «верблюдица» поет вводить у порівняльний зворот: *<Оренбургская заря красношерстной верблюдицей / Рассветное роняла мне в рот молоко>* (с.377). У наступному контексті поет використовує номінативну метафору, називаючи доменну піч *<верблюд кирпичный>*: *<Что он видел, верблюд кирпичный / В завывании дождевом>* (с.202). Лексему «горилла» Єсенін використовує в формі метафори-загадки, три рази повторюючи у вірші «Небесный барабанщик»: *<Нам ли страшны полководцы / Белого стада горилл?>* (с.67), *Мы идем и пылью вьюжной / Тает облако горилл>* (с.169).

Тематичні групи: *комахи, земноводні, плазуни, риби* – менш представлені в художній картині світу С.Єсеніна. Оними конкретного виду перераховуються за ступенем спадання частоти вживання: **комахи** (*мухи* – 3, *таракани* – 2, *бабочки* – 2, *мотыльки* – 2, *светляки* – 1, *сверчок* – 1, *пчелы* – 1, *блоха* – 1, *комар* – 1); **плазуни** (*змея* – 3, *гадюка* – 1, *черепаха* – 1); **земноводні** (*жаба* – 4, *лягушка* – 4); **риби** (*рыбы* – 3, *щука* – 1, *окунь* – 1). Наведемо приклади: <Не потому ль березовых/ Кустах поёт **сверчок** (с.136); ...Ельник осыпан свечьми **светляков**> (с.438); <Что это – жёлтые **бабочки**, летящие на лунное пламя...> (с.387); <Серьгами **змеи** под космы привешены> (с.66); <Я люблю над покосной стоянкою / Слушать вечером гуд **комаров**> (с.58); <И лишь волна потянется к звезде, / Мелькают **мухи** пеплом по воде> (с.74); <И в солнца золотые мрежи / Сгоняй **сребристых окуней**> (с.160); <Вы, любители песенных **блох**, / Не хотите ль...>.(с.182);

За даними вибірки, деякі лексеми є об'єктами порівняльних конструкцій і метафор: <И с рассветом в сад сиреневый / **Мотыльком** (сравн. в тв. п.) порхнула весело> (с.78); <Уже светает, краской **тараканьей** / Обведена божница по углу> (с.107); <Чтобы зерна под крышей небесною / Озлащали, как пчелы, **мрак**> (с.150); <Золотою **лягушкой** (сравн. в тв. п.) луна / Распласталась на тихой воде >(с.164); <То черными **лягушками** >(сравн. в о. в.) в тину / Пушки **мечут** стальную **икру**>(зооморф. метафора) (с.368); <Ветер заставил все живое, как **жаб** по их гнездам, скрыться...>(с.373); <Нас не бросали, как **рыб**, в Чаган > (с.371); <Душегубкою-**змеёю** (метафора + сравн. в о. в.) развилась её коса; Вылез из запечья сатана **гадюкой** > (сравн. в о. в.) (с.54); <Пучились в сердце **жабьи** глаза (метафора) (с.360); Я говорю, что скоро грозный крик, / Который избы, **словно жаб**, влакал...>(с.361); <Что не напрасно, знать, везут / Солдаты **черепах** из стали> (метафора) (с.297) та ін.

2.3. Структурно-семантичні особливості флористичної та зоонімічної метафори

Цей параграф присвячений дослідженню метафорики флористичної та зоонімічної лексики в поезії С.Єсеніна з позиції будови та семантики.

Метафора – домінуючий вид тропу в художньому просторі поета.

Метафора – вид тропу – вживання слова в переносному значенні, словосполучення, що характеризує дане явище шляхом перенесення на нього ознак, властивих іншому явищу, яке таким чином його заміщує.

Важливим фактором в оцінці особливостей номінацій природи в досліджених текстах є засоби семантичної мотивації найменувань. В якості таких нами розглядаються метафоричні засоби створення образу. На думку дослідників, метафоричність образів – це риса художнього стилю С.Єсеніна.

Поняття флористичної та зоохімічної метафори ми розглядаємо у широкому сенсі. Під *флористичною метафорою* ми розуміємо будь-яку метафоричну модель, до складу якої увійшли лексеми ЛСГ «Рослина». Під *зоохімічною (зооморфною, анімалістичною) метафорою* – будь-яку метафоричну модель, до складу якої увійшли лексеми ЛСГ «Тварина».

У результаті кількісної обробки мовного матеріалу ми виявили, що в метафоричний контекст залучені **60 лексем** ЛСГ «Рослина» (*крапива, лен, овес, рожь, гречка, колос, береза, клен, ива, рябина, черемуха, калина, осина, липы, тополь, ольха, сосна, куст, лист, трава, лес, мак, ландыш, васильки, тростник, цветы, ковыль, резеда, левкой, маргаритка, фиалка, яблоко* и мн. др.) із загальною кількістю вживань **160**.

За даними вибірки ми виявили, що компонентами зооморфної метафори є **50 лексем** ЛСГ «Тварина» (*птица, пташка, иволга, глухарка, гуси, кукушка, кобыла, ослёнок, голубь, змея, муха, журавли, перепел, ягнёнок, собака, ворона, галки, лебедь, таракан, ласточки, сверчок, жеребенок, горилла, кони, бык, верблюд, сова, соловей, корова, лошадь, мотылек, канарейка* и др.) с із загальною кількістю вживань **90**.

Для поезії С.Єсеніна найбільш характерні наступні види метафор:

1) багаточисленну групу займають *субстантивні метафори*, серед яких виділяємо:

– генитивні словосполучення: *<И на долину бед спадают шишки слов>*; *<В моря овса и гречи /Он кинет нам телка...>*; *<Все мы яблоко радости носим, / И разбойный нам близок свист>*; *<Рассвет рукой прохлады росной / Сшибает яблоки зари>*; *<Тихо льется с кленов листьев медь...>*; *<Гаснут красные крылья заката>*; *<Свадьба ворон облегла частокол; Не нужны мне кобыл корабли>*. Компонент метафори може бути ускладненим прикметником або дієприкметником: *<Между сосен, между елок, /Меж берез кудрявых бус>*; *<Плещет рдяный мак заката / На озерное стекло; В саду горит костер рябины красной>*; *<... пряжа выснежного льна; Даже яблонь весеннюю вьюгу /Я за бедность полей разлюбил>*; *<Кружит звезд мотыльковый рой>* та ін.

– метафора-прикладка: атрибут обумовленого слова, розташований у пост позиції і актуалізує в своїй семантиці конотації оцінного емотивного характеру: *<На бугре береза-свечка / В лунных перьях серебра>*; *<Только будут колосья-кони / О хозяине старом тужить>*; *<Сыпь черемухой, солнце-куст!; Эх, любовь-калинушка, кровь - заря вишневая>*; *<Шаманит лес-кудесник / Про черную судьбу>*; *<Хорошо под осеннюю свежесть / Душу-яблоню ветром стряхать...>*; *<Ласточки-звёзды / Канули вниз>* та ін.

– метафоричні іменники, які зазвичай позначають тварин або комах, але в контексті використовуються з метою характеристики героя: *<Ведь не корова я, не лошадь, не осёл, / Чтобы меня из стойла выводили>* (с.263); *<Знаешь? Люди ведь все со звериной душой, – / Тот медведь, тот лиса, та волчица...>*(с.371);

– іменні метафори (напрям метафоричного переносу явища природи → тварина): *<Осень – рыжая кобыла – чешет гриву!>* (с.36); *<Пляшет ветер по равнинам / Рыжий ласковый ослёнок>* (с.43); *<Ягнёночек кудрявый – месяц / Гуляет в голубой траве>* (с.89); *<Тучи – как озёра / Месяц – рыжий*

гусь > (с.118); <*Рыжий месяц жеребёнок / Запрягался в наши сани*> (с.142); <*Здесь даже мельница – бревенчатая птица*> (с.112); <*Луны лошадиный череп / Каплет золотом сгнившей слюны*> (с.382);

– группа антропоморфных метафор (напрям метафоричного переносу *людина* → *рослина*) тематичного поля «частини тіла та органи людини: <*И клёны морщатся ушами длинных веток*>, <*И бабы охают в немую полутьму*>; <*злой октябрь осыпает перстни / С коричневых рук берёз*>; <*Скоро белое дерево сронит / Головы моей желтый лист*>; <*Так и хочется к телу прижать / Обнаженные груди берёз. / О лесная, дремучая муть! / О веселье оснеженных нив!... / Так и хочется руки сомкнуть / Над древесными бедрами ив*>; <*Тот, кто видел хоть однажды / Этот край и эту гладь, / Тот почти березке каждой / Ножку рад поцеловать*>; <*Старый клён на одной ноге, / Оттого, что тот старый клён / Головой на меня похож*>; <*Седые вербы у плетня / Нежнее головы наклонят*>;

– группа антропоморфных метафор тематичного поля «людина соціально»: <*Здравствуй, мать голубая осина!*>; <*Под березкою-невестой, / За сухим посошником, / Утирается берестой, / Словно мягким рушником; Березки! Девушки-березки!*>; <*И вызванивают в четки / Ивы – кроткие монашки...*> та ін.

– группа субстантивних метафор (напрям метафоричного переносу *рослина* → *людина*): <*Новые вырастут сосны / На ладонях твоих полей*>; <*Куст волос золотистый вянет*>; <*Целую так небрежно / Калину губ*> (інд.-автор. метафора); <*И рассказал, что васильки / Очей любимых далеки; Уста - вишневый сок*>; <*Со снопом волос твоих овсяных / Отоснилась ты мне навсегда*>;

– группа субстантивних метафор (звуконаслідувальні), які співвідносяться із дієсловом: <*Заросший пруд и хриплый звон ольхи*>; <*В тихой дреме под навесом / Слышу шепот сосняка*>; <*И тихо слышится над*

нею / *Веселый шепот тростника*>; <Средь рёва волн / В своей расчистке...>; <Облетает под ржание бурь / Черепов златохвойный сад>;

– група субстантивних метафор, зазвичай у прямому значенні співвідносяться із людиною: <Отрок-ветер по самые плечи / Заголил на березке подол>; <Я уйду, исцеленный навек, / Слушать песни дождей и черемух>; <Цепляюсь в клейкие сережки / Обвисших до земли берез>; <Засучивши с рожью полы, / Пахаря трясут лузгу; Трава поблекшая в расстеленные полы...>;

2. Семантична група ад’єктивних метафор (метафоричний епітет).

Наведемо приклади:

– прикметники, похідні від іменника-фітоніма набуває в контексті метафоричного значення: <Хоть есть в ней грусти ивовая ржавь; Она своим лимонным светом...>; <А степь под пологом зеленым / Кадит черемуховый дым>; <Устал я жить в родном краю / В тоске по гречневый просторам, Овсяным ликом питаю дух, / Помощник жизни и тихий друг>; <Знать, только ивовая медь / Нам в сентябре с тобой осталась>; <Чтоб с глазами она васильковыми / Только мне / Не кому-нибудь...>; <Хорошо в черемуховой вьюге / Думать так, что эта жизнь – стезя; Я помню осенние ночи, / Березовый шорох теней; Со снопом волос твоих овсяных...>; <Ты научи мой русский стих / Кизиловым струится соком>; <...березовым веселым языком>; <Твоя обветренная кожа / Лучила гречневый пушок>; <Свет вечерний шафранного края> та ін.

– прикметники, похідні від іменника– зооніма, також метафоризуються: <У гумен к репейным брошкам / Липнет муший хоровод>; <Полюбил я тоской журавлиною / На высокой горе монастырь>; <Под окном от скользких ветел / Перепелы звоны ветра>; <Слушай, поганое сердце, / Сердце собачье моё; Сквозь синь стекла желтоволосый отрок / Лучит глаза на галочью игру>; <И пляшет сумрак в галочьей тревоге; Отзвенел соловьиный рассвет>; <Пучились в сердце жабы глаза; Не нужны мне кобыл корабли и паруса вороны> та ін.

– прикметники на позначення кольору іноді набувають метафоричного значення у контексті: *<За седины твои кудрявые, / За копейки с золотых осин; Отговорила роща золотая...>*; *<Над окошком месяц. / Под окошком ветер. /Облетевиший тополь серебрист и светел>*;

– група прикметників, які в прямому значенні позначають ознаки людини, але у вторинній номінації характеризують рослину: *< В нежном шелесте черемух / Раздавалось: "Я твоя">*; *<Улыбнулись сонные березки...>*; *<Хлесткий ветер в равнинную синь / Катит яблоки с тощих осин>*; *<И в тощий колос хлеба / Вдыхаем звездный знак>*;

– група адвербіальних метафор зазвичай поєднується з дієслівними метафорами: *<Заслонили ветлы сиротливо / Косниками мертвые жилища>*; *<У плетня заросшая крапива / Обрядилась ярким перламутром / И, качаясь, шепчет шаловливо>*;

Більшість учених визначають ад'єктивні метафори як метафоричний епітет, який входить до метафоричної системи, наприклад: *<страна березового ситца; мое васильковое слово>*; *<меж берез кудрявых бус>*; *<шумит небесный кедр>*; *<вдыхаем звездный знак>*; *<Солнце, как кошка, /С небесной вербы...>*; *<чтобы поле его словесное...>*; *<У голубого водопоя / На шишкоперой лебеде>*; *< Когда звенят родные степи / Молитвословным ковылем>* та ін.

3. Семантична група дієслівних метафор.

Саму найчисленнішу групу складають антропоморфні дієслівні метафори, коли рослинам або тваринам приписуються людські стани, дії, ознаки. Наприклад: *<Но тихо дремлют кедры, / Обвесив сучья вниз; Им смеялась роща зыками / С переливом голосов>*; *<Духовитые дубровы / Кличут ветками к реке>*; *<Что под вечер путнику / Нашептал ковыль?>*; *<Слушают ракиты / Посвист ветряной...>*; *<И нежно охает ячменная солома, / Свисая с губ кивающих коров>*; *<Только ивы над красным бугром / Обветшалым трясут подолом>*; *<По-осеннему шепчут листья; Мир осинам, что, раскинув ветви, /Загляделись в розовую воду>*; *<О всех*

ушедших грезит конопляник>; <*Спит черемуха* в белой накидке>; <*Спит ковыль. Равнина дорогая, / Плачут вербы, шепчут тополя*>; <*В синий вечер над прудом / Прослезится конопляник*>; <*Тихо розы бегут по полям. / Улыбнулись сонные березки, / Растрепали шелковые косы*>; <*Но измятая в книжке фиалка / Все о счастье былом говорит*>; <*Наклонив головки нежные, / Перешептывались лилии*>; <*В чарах звездного напева / Обомлели тополя...*>; <*Плачет где-то иволга, схоронясь в дупло*>; <*И пускай со звонами плачут глухари...*>; <*Подпевали горластые гуси...*>; <*Не кукушки загрустили – плачет Танина родня*>; <*И с того, поднявшись над болотом, / В душу плачут чибис и кулик*>; <*Уж на шесте громко заиграл / В куриную гармонику петух*> (с.363); <*Суслики в поле притоптанном стонут*> (с.387); <*Лишь бы видеть, как мыши от радости прыгают в поле*> (с.388); <*Где-то плачет / Ночная, зловещая птица*> (с.462) та ін.

Окрему групу складають конструкції з метафоричним переносом *тварина* → *рослина* наприклад: <*Держат липы в зеленых лапах / Птичий гомон и щебетню*> (с.202); <*Там теперь такая ж осень... / Клен и липы в окна комнат, / Ветки лапами забросив, / Ищут тех, которых помнят*> (с.209); <*Синей конницей скачет рожь, Обгоняя леса и села?*> (с.175); <*Там, где капустные грядки / Красной водой поливает восход, / Клененочек маленький матке / Зеленое вымя сосет*> (с.20); <*Дождик мокрыми метлами чистит / Ивняковый помет по лугам*> (с.178); <*Уж не будут листвою крылатой / Надо мною звенеть тополя...*> (с.195); <*Знаю я, что не цветут там чащи, / Не звенит лебяжьей шеей рожь*> (с.217) та ін.

Одним із складових елементів опису природи в ліриці С.Єсеніна є опис небесних, атмосферних та інших об'єктів природи (небо, місяць, ріка, земля), явищ з використанням зооморфних метафор. Багаточисленну групу складають конструкції *тварина* → *природне явище*: <*И туманно, по бильнице тощей / Меж кустов ворковала река*> (с.47); <*Чистит месяц в соломенной крыше / Обоймленные синью рога*> (с.82); <*Две луны, рога свои*>

качая, / Замутили желтым дымом зыбь...>(с. 93); *<За ровной гладью вздрогнувшее небо / Выводит облако из стойла под уздцы>* (с.106); *<Но вот под тесовым окном / Два ветра взмахнули крылом >*(с.112); *<Синегубый Урал / Выставляет клыки>* (с.121); *<Отелившееся небо / Лижет красного телка>* (с.124); *<Я помню время, оно, как звук, / Стучало клювом в древесный сук >* (с.124); *<Облаки лают / Ревёт златозубая высь>* (с.135); *<Под плугом бури / Ревёт земля>* (с.137); *<Твое солнце когтистыми лапами / Прокогтилось в душу, как нож >*(с. 150); *<Волны белыми когтями / Золотой скребут песок>* (с.169); *<Месяц на простом погосте / На крестах лучами метит>* (с.209) та ін.

Під час аналізу метафоричних конструкцій ми дійшли висновку, що з точки зору їх граматичного вираження найбільш розповсюдженими групами є субстантивні та дієслівні метафори. З точки зору семантики в художній картині світу С.Єсеніна на першому місці – антропоморфні метафори, на другому – зооморфні, коли рослини та різні явища набувають рис тварин. Мають художній інтерес і ад’єктивні метафори, похідні від іменників-фітонімів чи зоонімів. Основні напрями метафоричного переносу: *людина → рослина, рослина → людина, тварина → рослина, людина → тварина, тварина → природне явище.*

2.4. Флористична та зоонімічна лексика у складі порівнянь

Порівняння є другим тропом за частотою вживання в ідиостилі С.Єсеніна.

Порівняння розуміється нами як синтаксична мовна одиниця, яка має образну порівняльну семантику, складається із *суб’єкта* (найменування явища чи предмета), *об’єкта* (або образа) (найменування явища чи предмета, з яким порівнюється елемент навколишньої дійсності), *підстава зіставлення* (загальних ознак, що належать суб’єкту та об’єкту. Порівняння

оформлюється за допомогою специфічних формальних засобів вираження порівняльного значення (Б.В. Томашевський, В.М. Огольцев).

Предметом вивчення є порівняльні конструкції, що мають у своєму складі лексеми ЛСГ «Рослина» та «Тварина». Дослідження показали, що фітоніми та зооніми можуть виступати в якості *суб'єкта* та *об'єкта* порівняння.

У результаті якісної обробки мовного матеріалу ми виявили, що до порівняльних конструкцій залучені **38** лексем ЛСГ «Рослина» (*ель, роца, клен, береза, маргаритка, колос, смородина, овес, горох, злак, яблуко, васильки, рожь, дыня, лист, черемуха, липа, рябина, слива, ковыль, морковь, ивняк, липа, плод, сад, ромашка, дерево, дуб, трава, роза, цветок, фиалка, мак, лопух, крапива, тополь, лебеда, кизиловый сок, лебеда, колокольчик*) із загальною кількістю вживань **60**. Найбільш частотними лексемами є: *лист* (5), *роза* (4), *цветок* (3), *клен* (3), *яблуко* (2), *васильки* (2), *черемуха* (2), *рябина* (2), *рожь* (2), *ель* (2), *сад* (2). Інші лексеми зустрічаються один раз.

За даними вибірки ми з'ясували, що у складі порівняльних конструкцій **40** лексем ЛСГ «Тварина» (*воробышки, собака, сорока, гадюка, сова, пташка, мотылек, щенок, лебедь, кобыла, пёс, лань, конь, волчица, мышь, белка, голубь, кошка, малиновка, корова, овца, курица, пчелы, лось, сорока, котёнок, верблюд, заяц, лягушка, бабочка, лошадь, кабан, зверь, медведь, тигрёнок, жаба, куропатка, рыба*) із загальною кількістю вживань **82**. Найбільш частотними лексемами є: *овца* (4), *зверь* (4), *корова* (3), *кошка* (3), *волчица -ха* (3), *заяц* – (3), *лебедь* (2), *кобыла* (2), *пёс* (2), *мышь* (2), *лягушка* (2), *жаба* (2). Остальні лексеми зустрічаються один раз.

У мовній картині світу С.Єсеніна представлені різноманітні порівняльні конструкції, які мають різні способи вираження, серед яких домінують морфологічні та синтаксичні.

Морфологічний спосіб вираження порівняльного значення представлений в мові

а) ступенями порівняння прикметників, прислівників – компаративами із сполучниками та без них. Наприклад: <**Золотей твоих кос** по курганам / *Молодая шумит лебеда*>; <*О красном вечере задумалась дорога, / Кусты рябин туманней глубины*>; <*Ароматней медуницы / Пахнет жней веселых пот*>; <*А народ суровый / В ропоте и гаме / Хуже, чем коровы, / Хуже и упрямей*>;

б) «творительный сравнения» (об'єкт порівняння уживаний в місцевому відмінку): <*Загорались ярким пламенем / Сосны старые, могучие...*>; <*И светит его шуба / Горохом частых звезд*>; <*Не каждому дано яблоком / Падать к чужим ногам*>; <*Васильками сердце светится, горит в нем бирюза*>; <*Пусть неровные луга / Обо мне поют крапивою*>; <*Хорошо ивняком при дороге / Сторожить задремавшую Русь*>; <*Когда звенят родные степи / Молитвословным ковылем*>; <*А теперь даже нежное слово / Горьким плодом срывается с уст; Все равно любимая отцветет черемухой*>; <*Красной розой поцелуи веют, / Лепестками тая на губах*>; <*Маком влюбленное сердце цветет, / Только не мне она песни поет*>; <*Вылез из запечья сатана гадюкой*> (с.54); <*Занеслися залётною пташкой / панихидные вести к нам*> (с.65); <*Только радость синей голубицей/ Канет в темноту*> (с.130); <*Не осветят они пришествия / Бегущего овцой по горам*> (с.153); <*Золотой пролетит сорокой / Урожай над твоей страной*> (с.153); <*Сумрак голодной волчицей выбежал кровь зари локать*> (с.385) та ін.

Синтаксичні способи вираження порівняння:

1) порівняльні звороти із сполучниками **как, словно**:

1.1. Порівняльний зворот може бути виражений одним компонентом (іменником): <*Кружевами лес украшен, / Ели словно купина*>; <*В глазах, как роща, грусть*>; <*И выползет из колоса, / Как рой, пшеничный злак*>; <*На ветке облака, как слива, / Златится спелая звезда*>; <*Ночь, как дыню, / Катит луну*>; <*Как метель, черемуха / Машет рукавом*>; <*Хороша ты, Персия, я знаю, / Розы, как светильники, горят*>; <*Цветы рябин другое*>

дело. / *Они как жизнь, как наше тело, / Делимое в предвечной мгле...>*; <*В тихий час, когда заря на крыше / Как котёнок, моет лапкой рот>*; <*И, как пёс, пролает / За горой заря>*; <*Побегут, как лани, В степь иных сторон; Облак, как мышь, подбежал и взмахнул...>*; та ін.

1.2. Порівняльний зворот може бути виражений двома компонентами (іменник + дієприкметник або прикметник, або займенник). Наприклад: <*Загорятся, как черна смородина, / Угли-очи в подковах бровей>*; <*Несу, как сноп овсяный, / Я солнце на руках>*; <*Желтый хвост упал в метель пожаром, / На губах – как прелая морковь...>*; <*Я милой голову мою / Отдам, как розу золотую>*; <*О, если б прорасти глазами, / Как эти листья, в глубину>*; <*Словно яблонный цвет, седина / У отца пролилась в бороде>*; <*Не с того ли глаза мне точит, / Словно синие листья, червь?>*; <*Был я весь - как запущенный сад>*; <*Снова выплыли годы из мрака / И шумят, как ромашковый луг>*; <*В последний раз я друга обниму.../ Чтоб голова его, как роза золотая, / Кивала нежно мне в сиреневом дыму>*; <*Любимая с другим любимым, / Быть может, вспомнит обо мне / Как о цветке неповторимом; Как совиные глазки, за ветками / Смотрят в шали пурги огоньки; Заря – как волчиха / с оскабленным ртом>*;

б) підрядні порівняльні речення із сполучниками *как, как будто, будто*, наприклад: <*И в глазах завяли маргаритки, / Как болотный гаснет огонек; Как дерево роняет тихо листья, / Так я роняю грустные слова>*.

Окрему групу займають порівняння, у складі розгорнутої метафори: <*И ноги босые, как телки под ворота, / Уткнули по канавам тополя>*; <*Белая береза / Под моим окном / Принакрылась снегом, / Точно серебром>*; <*Черемуха душистая / С весною расцвела / И ветки золотистые, / Что кудри, завила>*; <*Клен ты мой опавший, / клен заледенелый / Что стоишь нагнувшись под метелью белой? ... >* <*И, как пьяный сторож, выйдя на дорогу, / Утонул в сугробе, приморозил ногу>*; <*Ах, колокольчик! твой ли пыл / Мне в душу песней (тв.п.) позвонил>*; <*Синей конницей скачет рожь>*; <*Как белка на ветке, у солнца в глазах / Запрыгала радость...>*;

<Солнце, как кошка, лапкою золотою... Трогает мои волоса; Над тучами, как корова, хвост задрала заря>; <И, как белки, желтые весны / Будут прыгать по сучьям дней; А солнышко, словно кошка, / Тянет клубок к себе> та ін.

Аналіз порівнянь, які містять флористичну та зоохімічну лексику, свідчить про те, що в ідиостилі С.Єсеніна найбільш вживаними засобами вираження порівняння є синтаксичний (порівняльний зворот із сполучником) та морфологічний («творительный сравнения»).

Порівняння, що містять лексеми ЛСГ «Рослини» та «Тварини», в якості образу порівняння можуть виконувати наступні функції:

– дозволяють автору передати психологічний та емоційний стан героя: *<Васильками сердце светится, горит в нем бирюза>; <А теперь даже нежное слово / Горьким плодом срывается с уст>; <В глазах, как роща, грусть>; <Был я весь – как запущенный сад; Как васильки во ржи, цветут в лице глаза>; <Не с того ли глаза мне точит, / Словно синие листья, червь?>; <Нынче юность моя отшумела, / Как подгнивший под окнами клен; Оттого что в груди у меня, как в берлоге, / Ворочается зверёнышем теплым душа>* (с.370); *<Месть щенками кровавыми щенится* (метафора + порівняння) (с.375);

– використовуються для передачі різних відтінків любовних почуттів: *<Маком влюбленное сердце цветет, / Только не мне она песни поет; И я, как страстная фиалка>; <Хочу любить, любить весну; Все равно любимая отцветет черемухой>;*

– беруть участь у портретних замальовках героїв, характеризуючи індивідуальні риси та їх світовідчуття, сприйняття життя: *<Загорятся, как черна смородина, / Угли-очи в подковах бровей>; <Словно яблонный цвет, седина / У отца пролилась в бороде>; <Глаза – как выцветший лопух, / В руках зажатые монеты>; < Прыгают кошками жёлтыми / Казацкие головы с плеч >*(с.364);

– слугують для опису поведінки, вчинків героїв: *<Все часовые попрятались, как зайцы, боясь замочить шинели>* (с.370); *<Вы бесстрашны, как хищные звери, Грозен лязг ваших битв и побед>* (с.381);

– характеризують об'єкти неживої природи: *<На ветке облака, как слива, / Златится спелая звезда>*; *<Ночь, как дыню, / Катит луну>*; *<Несу, как сноп овсяный, / Я солнце на руках>*; *<И светит его шуба / Горохом частых звезд>*; *<Там на улице жоклая сырость / Гонит туман, как стада барашиковые>* (с.373); *<Месяц, желтыми крыльями хлопая, / Раздирает, как ястреб, кусты>* (с.382); *<Тучи с ожерёба / Ржут, как сто кобыл>* (с.103); *<Небо словно вымя, / Звёзды как сосцы>* (с.103); *<И, как пёс, пролает / За горой заря>* (с.103);

Фітонім, який виступає в якості суб'єкта порівняння, може порівнюватись:

– із людиною та частинами тіла: *<Клен ты мой опавший, / клен заледенелый / Что стоишь нагнувшись под метелью белой? ... / И, как пьяный сторож, выйдя на дорогу...; А кругом цветы лазоревы / Распускали волны пряные / И, как гости чужедальние, Улыбались дню веселому; Золотей твоих кос по курганам / Молодая шумит лебеда; Цветы рябин другое дело. / Они как жизнь, как наше тело; Черемуха душистая / С весною расцвела / И ветки золотистые, / Что кудри, завила>*;

– із тваринним світом: *<И выползет из колоса, / Как рой, пшеничный злак; Как скелеты тощих журавлей, / Стоят оципаные вербы>* (с.368);

– з артефактами: *<Ели, словно копья, уперлися в небо>* (с.29); *<Розы, как светильники, горят>*; *<Ах, колокольчик! твой ли пыл / Мне в душу песней позвонил>*;

– з природними явищами: *<Как метель, черемуха / Машет рукавом>*;

Зоонім, який виступає в якості суб'єкта порівняння, може порівнюватись:

– з людиною: *<Стрекотуньи-сороки, как свахи, / Накликали дождливых гостей>* (с.47);

– з об'єктами неживої природи: <Покатились **глаза собачьи** / **Золотыми звёздами** в снег> (с.76); <**Жёлтый хвост** упал в метель **пожаром**> (с.77); <**Мелькают мухи** **неплом** по воде> (с.74); <**Бью, а кони, как метель, снег разносят** в хлопья> (с.214);

Таким чином, порівняння є одним із основних тропів у художній картині світу С.Єсеніна та виконує низку важливих функцій, які підпорядковані основній – естетичній.

ВИСНОВКИ

Лексико-семантичним полем (ЛСП) в нашій роботі виступає лексема «Природа». ЛСП «Природа» функціонує в ліриці С.Єсеніна за такими лексико-семантичними групами (ЛСГ): 1) Рослини (фітоніми); 2) Тварини (зооніми); 4) ландшафт (водойми); 5) ландшафт (рельєф); 6) астрономія; 7) метеорологічні явища; 8) частини доби. Ступінь значущості ЛСГ вимірюється кількістю одиниць, які вербалізують цю групу, та кількістю слововживань цих одиниць.

Оскільки обсяги нашої кваліфікаційної роботи не дозволили розглянути всі ЛСГ, що складають ЛСП «Природа» в творчості С.Єсеніна, то в складі даного поля ми дослідили лексико-семантичні групи (ЛСГ) з *архісемою* «Рослина» та «Тварина» і дійшли до наступних висновків:

У поетичному дискурсі С.Єсеніна фітоніми та зооніми несуть важливе функціональне навантаження, виступаючи в якості індикатора інформації, що представлена в художньому творі.

Фітоніми та зооніми служать перш за все *локальними індикаторами* ліричної події або переживань, оскільки використання номінації певної рослини або тварини дає читачеві просторові орієнтири, визиваючи асоціації з тією частиною земної кулі, і тією кліматичною зоною, де можливе їх зростання та перебування. Фітоніми, як і окремі зооніми можуть служити *темпоральними індикаторами* тобто вказувати на час ліричної події. Більш точними темпоральними індикаторами в ліриці С.Єсеніна слугують описи стану дерев, листя, трави, оскільки зміни в їх розвитку та біологічні фази існування зумовлені порою року.

Певні фітоніми та зооніми можуть слугувати індикаторами етнографічних та культурних аспектів ситуації ліричної події або переживання. Прикладом *етнографічної індикації* є використання в поетичному тексті найменувань рослин та тварин, які володіють у

національній свідомості народу певною символікою, наприклад, *калина, рябина, береза, конь, собака, голубь, лебедь, ворон* та ін.

Культурна індикація виявляється в тому, що номінація рослин є алюзією на будь-який феномен загальнолюдської національної культури. Так, *яблуко*, визиває асоціації з Едемом, *терен* – зі стражданнями Христа, і вживання таких фітонімів співвідносить ліричну ситуацію із християнством.

Окрім цього, образи рослин та тварин набувають в індивідуальній картині світу С.Єсеніна специфічних авторських асоціацій та конотацій, тому фітоніми, які їх називають виступають також в функції індикаторів індивідуально-авторських смислів.

Проведений аналіз поетичного мовлення показує, що більшість лексем ЛСГ «Тварини» та «Рослини» в мовній картині світу С.Єсеніна долучаються в метафоричний процес, а також функціонують у складі порівнянь. Метафори та порівняння створюють потужне асоціативне поле, визначаючи особливості мовної картини світу поета. Вони мотивовані намаганням поета осмислити й образно втілити тісний взаємозв'язок людини зі світом природи, зокрема, зі світом рослин, вписані у загальну систему художніх образів. Назви дерев, квітів, тварин, птахів виступають у метафоричних утвореннях, де домінує дієслівна та генетична метафори.

Метафора – домінуючий вид тропів у мовній картині світу С.Єсеніна. В результаті кількісної обробки мовного матеріалу ми виявили, що в метафоричний контекст залучені 60 лексем ЛСГ «Рослина» із загальною кількістю вживань 160 та 50 лексем ЛСГ «Тварина» з загальною кількістю вживань 90.

Під час аналізу метафоричних конструкцій ми дійшли висновків, що з точки зору їх граматичного вираження найбільш розповсюдженими є субстантивні (зокрема, генетичні, метафори-прикладки) та вербальні (дієслівні) метафори. З точки зору семантики на першому місці – антропоморфні метафори. На другому – зооморфні. Основні напрями

метафоричного переносу: *людина* → *рослина*; *рослина* → *людина*; *тварина* → *рослина*, *людина* → *тварина*, *тварина* → *природне явище*.

У результаті кількісної обробки мовного матеріалу ми виявили, що до порівняльних конструкцій залучені 38 лексем ЛСГ «Рослина» із загальною кількістю вживань 60 і 40 лексем ЛСГ «Тварина» із загальною кількістю вживань 82.

Лексеми ЛСГ «Рослини», «Тварини» в якості *образу* порівняння можуть виконувати наступні функції: 1) передають психологічний та емоційний стан героя; 2) передають різні відтінки любовних почуттів; 3) беруть участь у портретній замальовці героїв, характеризуючи індивідуальні риси та їх світобачення; 4) характеризують об'єкти неживої природи.

Фітонім, який виступає в якості *суб'єкта* порівняння може порівнюватись: а) з людиною або частинами його тіла; б) з тваринним світом; в) з артефактами; г) з природними явищами.

Зоонім, який виступає в якості *суб'єкта* порівняння може порівнюватись: а) з людиною; б) з об'єктами неживої природи.

Метафори та порівняння лексико-тематичних груп «Рослина» та «Тварина» є основними засобами створення художньої картини світу С.Єсеніна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка М., Наука, 1974. 403 с.
2. Арутюнова Н. Д. Метафора. *Большой энциклопедический словарь. Языкознание.* М., 1996. С. 296–297.
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека М. : Языки русской культуры, 1999. 895 с.
4. Афанасьев А.Н. Древо жизни М. : Современник, 1983. 464 с.
5. Бутакова Л. О. Авторское сознание в поэзии и прозе: когнитивное моделирование. Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2001.
6. Васильев Л. М. Теория семантических полей. *Введение в языкознание.* 1971. № 5. С. 105–113.
7. Волков А. Художественные искания С.Есенина. М. : Художественная литература, 1976. 440 с.
8. Гачев Г. Д. Национальные образы мира. *Национальные образы мира. Космо-Психо-логос.* М., 1995. С. 11–31.
9. Голев Н. Д. Естественная номинация объектов природы собственными и нарицательными именами. *Вопросы ономастики.* Свердловск, 1974. №8–9. С.88–98.
10. Гулин А. В. «В сердце светит Русь»: духовный путь С.Есенина *Литература в школе.* 2001. № 4. С.7–13.
11. Дронсейка Р. П. Концептуально-языковое пространство русской деревни в лирике Сергея Есенина. *Язык. Словесность. Культура.* 2015. № 6 С. 10–35.
12. Жаворонков А. Некоторые особенности реализма С.Есенина. *Сергей Есенин. Проблемы творчества. Сборник статей / сост. П. Ф. Юшин.* М. : Современник, 1978. С.137–152.
13. Журавлёв В. Лирический роман С.Есенина. *Литература в школе.* М., 1995. №5. С.9–15.

14. Захаров А. И. Поэтическое слово Есенина. *Русская речь*. 1975. № 2. С. 55–61.
15. Караулов Ю. Н. Общая и русская идеография. М., 1976. 360 с.
16. Карпов Е. Из наблюдений над поэтикой С.Есенина. *Сергей Есенин. Проблемы творчества. Сборник статей*. /сост. П.Ф. Юшин. М. : Современник, 1978. С.211–220.
17. Кодухов В. И. Лексико-семантические группы слов. Л., 1955. 35 с.
18. Комлев Н. Г. Слово, денотация и картина мира. *Вопросы философии*. – 1981. № 11. С. 25–38.
19. Кубрякова Е. С. Языковое сознание и языковая картина мира. *Филология и культура: Материалы международной конференции (12-14 мая 1999 года)*. Тамбов, 1999. С.6–13.
20. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка. М., Высшая школа, 1989. 216 с.
21. Куликова И. С. К определению лексико-семантической группы слов *XXII Герценовские чтения (Межвузовская конференция)*. *Филологические науки. Программа и краткое содержание докладов*. – Л., 1968. С. 28–30.
22. Маковский М. М. «Картина мира» и миры образов (лингвокультурологические этюды). *Вопросы языкознания*. М., 1992. №6. С.36–53.
23. Марченко А. М. Поэтический мир Есенина. М. : Советский писатель, 1972. 309 с.
24. Мейлах Б. С. "Философия искусства" и "художественная картина мира" *Художественное творчество: Вопросы комплексного изучения*. Л, 1983. 318 с.
25. Наумов Е. Сергей Есенин. Жизнь и творчество. М. : Просвещение, 1985. 280 с.
26. Новикова Н. С. Многомирие в реалии и общая типология языковых картин мира. *Филологические науки*. 2000. № 1. С. 40–49.

27. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М. : АСТ: Восток-Запад, 2010. 314 с.
28. Постовалова В. И. Язык как деятельность. Опыт интерпретации концепции В. Гумбольдта. М. : Наука, 1982. 224 с.
29. Савушкина Н. Фольклорные традиции в поэзии С.Есенина. *Сергей Есенин. Проблемы творчества. Сборник статей. сост. П. Ф. Юшин.* М. : Современник, 1978. С.108–118.
30. Станеева З. В. Пейзаж русской души: Заметки о национальном характере в лирике С.Есенина. *Проблемы типологии литературного процесса.* Пермь, 1992. С.125–135.
31. Степанченко И. И. О функциональном подходе к исследованию идиостиля С.Есенина. *Структурно-семантический и стилистический анализ художественного текста.* Харьков, 1989. С.20 –22.
32. Степанченко И. И. Анализ лексических микросистем в лирике С.Есенина. *Художественная речь.* Самара, 1992. С.44 –57.
33. Стернин И. А. Концепт и языковая семантика. *Связи языковых единиц в системе и реализации. Когнитивный аспект.* Вып. 2. Тамбов, 1999. С. 69–75.
34. Суханова Н. А. Метафора в ранней поэзии С.Есенина. *ЯЗЫК. ТЕКСТ. ДИСКУРС : Межвузовский сборник научных статей. Вып. 1. под ред. Г. Н. Манаенко.* Ставрополь : Пятигорский государственный лингвистический университет, 2003. С.101–112.
35. Телия В. Н. Метафора и ее роль в создании русской языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира.* М. 1988. – С. 173–204.
36. Томашевский Б. В. Сравнение. *Стилистика.* Л. : Наука, 1983. С.204–216.
37. Трубина Л. А. Сергей Александрович Есенин. *Литература в школе.* – 1998. №7. С. 149–151.

38. Трунин А. В. «Я растил себя поэтом». Из творческой биографии С.Есенина. *Литература в школе*. 1998. №7. С.123–124.
39. Хайдеггер М. *Время и бытие*. М., 1993. 447 с.
40. Цыганенко Г. П. *Этимологический словарь русского языка*. Киев : Рад. шк., 1989. 511 с.
41. Шипулина Г. И. *Словарь языка Есенина. Имя существительное*. Баку: Мутарджим, 2013. 588 с.
42. Эпштейн М. Н. «Природа, мир, тайник вселенной.»: система пейзажных образов в русской поэзии. М. : Высш. шк., 1990. – 303 с.

ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛО:

1. Есенин С. А. *Стихотворения; Поэмы. Сост. и вступит. Статья А.Козловского*. М. : Художественная литература, 1983. 479 с.